

**Інститут енергозбереження та енергоменеджменту
Кафедра охорони праці, промислової та цивільної безпеки**

ПРАКТИЧНА РОБОТА № 1 (РТФ, ІТС)

з дисципліни «Охорона праці та цивільний захист»

Тема роботи:

***«Методи розрахунку рівнів інтенсивності
електромагнітних полів на робочих місцях».***

Укладач: канд. техн. наук, доцент Каштанов Сергій Федорович
Затверджено на засіданні кафедри ОПЦБ протокол № 1 від 30.08.2018 р.

Теоретичні положення

Найкращим методом, що дозволяє гарантовано оцінити в радіочастотному діапазоні рівні інтенсивності електромагнітних полів (ЕМП) на робочих місцях все ще залишається метод вимірювання. В той же час, для попередньої оцінки рівнів інтенсивності ЕМП, допускається використовувати і розрахункові методи.

Інтенсивність ЕМП у довільній точці спостереження залежить від цілого ряду чинників: від параметрів випромінювача (потужності випромінювання, довжини хвилі, відстані, діаграми спрямованості випромінювача), від ступеня впливу середовища поширення ЕМП, а також від розподілу поля поблизу точки спостереження, тобто від місцевих предметів. Зручніше усього розділити ці чинники на дві групи: перша - залежить від параметрів випромінювача і визначає інтенсивність ЕМП у точці вільного простору, що співпадає геометрично з точкою спостереження; друга - від умов поширення на трасі і розподілу поблизу землі, вона враховується за допомогою поправочних коефіцієнтів до інтенсивності ЕМП у вільному просторі.

Такі методи розрахунку рівня ЕМП, як апертурний та струмовий, дозволяють з достатньою точністю оцінити його рівень на робочих місцях, якщо точно задані вихідні дані. Проте створити на їхній основі прості інженерні методики практично неможливо через наступні недоліки цих методів:

- значної кількості вихідних даних, необхідних для розрахунку;
- складністю математичного апарата;
- високі вимоги, щодо точності заданих вихідних даних.

На практиці більше використовуються спрощені методи розрахунку, що дозволяють попередньо (орієнтовно) розраховувати інтенсивність ЕМП на робочих місцях.

Методи розрахунку інтенсивності ЕМП

Методи розрахунку інтенсивності опромінювання залежить від типу випромінювача та від того, в якій зоні випромінювача (ближній, проміжній, дальній) знаходиться робоче місце.

Спочатку визначають межі зон випромінювача ЕМП.

Для ізотропних випромінювачів: ближня зона (зона індукції) випромінювача знаходиться від нього на відстані

$$r_{б.з.} \leq \frac{\lambda}{2\pi}; \quad (1)$$

проміжна зона «Френеля» знаходиться в межах

$$\frac{\lambda}{\pi} \geq r_{з.ф.} \geq \frac{\lambda}{2\pi}; \quad (2)$$

дальня зона знаходиться від випромінювача на відстані

$$r_{д.з.} \geq \frac{\lambda}{\pi} \text{ (на практиці приймається } r_{д.з.} \geq \lambda \text{)}. \quad (3)$$

Для параболічних круглих спрямованих випромінюючих антен

$$r_{б.з.} \leq \frac{D^2}{4\lambda}; \quad r_{д.з.} \geq \frac{D^2}{\lambda}, \quad (4)$$

де: D - максимальний розмір (діаметр) розкриву антени.

Для інших типів спрямованих випромінюючих антен

$$r_{б.з.} \leq \frac{L_1 \cdot L_2}{4\lambda}; \quad r_{д.з.} \geq \frac{L_1 \cdot L_2}{\lambda}, \quad (5)$$

де: L_1 і L_2 - максимальні розміри розкриву антени.

Далі визначають, в якій зоні знаходиться робоче місце, і для даної зони розраховується напруженість електричного (E , В/м) та магнітного (H , А/м) полів або густина потоку енергії (ГПЕ, Вт/м²) в залежності від частотного діапазону роботи випромінювача.

Якщо визначається інтенсивність ЕМП у діапазоні $1 \text{ кГц} < f < 300 \text{ МГц}$, у якому нормуються напруженості E і H , то без урахування спотворення поля поблизу розрахункової точки від сторонніх предметів:

- напруженості E і H для ближньої зони лінійного ізотропного випромінювача можуть бути визначені за формулами

$$E_{\text{бл}} = I \cdot l / (2\pi \cdot \omega \cdot \varepsilon \cdot r^3); \quad (6)$$

$$H_{\text{бл}} = I \cdot l / (4\pi r^2); \quad (7)$$

де: I - сила струму в провіднику (антені), А;

l - довжина провідника (антени), м;

ω - кругова частота поля, ($\omega = 2\pi f$);

ε - діелектрична проникність середовища, Ф/м;

$\varepsilon = \varepsilon_R \cdot \varepsilon_0$;

ε_R - відносна діелектрична проникність середовища

(для повітря $\varepsilon_R = 1$);

ε_0 – діелектрична проникність вакууму, $1/(36 \cdot \pi) \cdot 10^{-9}$ Ф/м;

r - відстань від джерела випромінювання до робочого місця, м;

- напруженості E и H для дальньої зони ізотропного або спрямованого випромінювача можуть бути визначені за формулами:

$$E_{\partial} = \sqrt{30 \cdot P \cdot G} / r \quad (8)$$

$$H_{\partial} = \sqrt{P \cdot G / 30} / (4 \pi \cdot r) \quad (9)$$

де: P - потужність випромінювання; Вт;

G - коефіцієнт підсилення антени (для ізотропного випромінювача $G=1$);

r - відстань від джерела випромінювання до робочого місця, м.

Якщо визначається інтенсивність ЕМП у діапазоні $300 \text{ МГц} < f < 300 \text{ ГГц}$, у який нормується ГПЕ, то для ізотропних та направлених випромінювачів, без урахування спотворення поля поблизу розрахункової точки від сторонніх предметів і впливу землі, можуть бути використані наступні формули:

для ближньої зони - (спрямований випромінювач)

$$ГПЕ_{\text{бл}} = 3 \cdot P / S; \quad (10)$$

для проміжної зони Френеля) – (спрямований випромінювач)

$$ГПЕ_{\text{з.ф.}} = 3P/S(r_{\text{бл}}/r^2); \quad (11)$$

для дальньої зони - (спрямований або ізотропний випромінювач)

$$ГПЕ_{\partial} = P G / (4 \pi r^2 L_z); \quad (12)$$

де: P - потужність випромінювання; Вт (у разі імпульсного режиму випромінювання використовується середня потужність випромінювання $P_{\text{сер}}$, Вт, яка визначається за наступною формулою $P_{\text{сер}} = P_{\text{имп}} \cdot \tau / T$, де $P_{\text{имп}}$ - потужність випромінювання в імпульсі, Вт);

τ - тривалість імпульсу, с;

T - період повторення імпульсів, с;

S - площа випромінювання антени, м²;

r - відстань від джерела випромінювання до робочого місця, м;

G - коефіцієнт підсилення антени (для ізотропних випромінювачів $G=1$);

L_z - затухання (послаблення) ЕМП на шляху його розповсюдження.

Реальне середовище, у котрому можливо опромінення людей ЕМП, завжди відмінно від вільного повітряного простору і в першу чергу тим, що на деяких кінцевих відстанях від випромінюючої антени знаходяться: земля, виробничі будинки, різноманітне устаткування, прилади і самі люди. Всі вони мають електродинамічні властивості, що відмінні від властивостей повітряного середовища, і таким чином суттєво впливають на поширення електромагнітних хвиль у цьому середовищі, відбиваючи, преломляючи і поглинаючи їх.

Для того щоб врахувати вплив землі на поширення електромагнітних хвиль над нею, у відповідності з теорією розповсюдження електромагнітних хвиль, вводиться коефіцієнт F , що враховує зміну поля в точці прийому за рахунок складання прямого та відбитого електромагнітного поля:

$$\Gamma_{ПЕ} = \frac{P \cdot G}{4\pi r^2 L_z} \cdot F^2. \quad (13)$$

Коефіцієнт F у загальному випадку є складною періодичною функцією багатьох змінних і використовувати його для інженерних розрахунків у загальному виді досить важко. Проте для найбільш поширених на практиці окремих випадків, у разі виконання відповідних умов, формула для знаходження коефіцієнта F значно спрощується.

I. При дифузійному відбитті від негладкої поверхні землі (при великій висоті нерівностей, зокрема трав'яного покриву), відбиття безпосередньо в напрямку на точку спостереження, особливо при вертикальній поляризації хвилі, невелике і умови поширення наближаються до умов у вільному просторі ($F=1$).

II. При відбитті від гладкої, рівної поверхні землі, коли виконується критерій Релея $h < \frac{\lambda}{8 \cdot \sin \gamma}$ - висота нерівностей поверхні землі, γ - кут між падаючим променем і поверхнею землі, існують 4 різні формули для визначення ГПЕ з урахуванням впливу землі:

1) для великих γ і $r \leq \frac{4h_a h_c}{\lambda}$ (де h_a - висота антени над поверхнею землі, h_c - висота розрахункової точки спостереження, λ - довжина хвилі, r - відстань) у точках максимумів функції F :

$$\Gamma_{ПЕ\partial} = \frac{P \cdot G}{4\pi \cdot r^2} (1+R)^2, \quad (14)$$

де: $R=f(\sigma; \epsilon')$ - коефіцієнт відбиття радіохвиль від землі;

σ - питома провідність середовища;

ϵ' - дійсна частина комплексної діелектричної проникненості середовища.

2) для $\gamma \leq 3^\circ$ і $r \leq \frac{4h_a h_c}{\lambda}$ в точках максимумів функції F

$$\Gamma_{ПЕ\partial} = \frac{P \cdot G}{\pi \cdot r^2}; \quad (15)$$

3) для малих γ і $\frac{4h_a h_c}{\lambda} \leq r \leq \frac{18h_a h_c}{\lambda}$

$$\Gamma_{ПЕ\partial} = \frac{P \cdot G}{\pi \cdot r^2} \sin^2\left(\frac{2\pi h_a h_c}{\lambda r}\right); \quad (16)$$

4) для малих γ і $r \geq \frac{18h_a h_c}{\lambda}$

$$\Gamma_{ПЕ\partial} = \pi P \cdot G \left(\frac{2h_a h_c}{\lambda r^2}\right)^2. \quad (17)$$

Приведені вище формули дозволяють робити розрахунок інтенсивності ЕМП у заданій точці вільного простору з урахуванням впливу землі з задовільною точністю.

Спроби розрахунку інтенсивності ЕМП з урахуванням впливу довільно розташованих поблизу розрахункової точки сторонніх предметів (радіоконтрастних середовищ), а також розрахунку інтенсивності ЕМП з урахуванням паразитного випромінювання поки що не призвели до задовільних результатів.

Найкращим методом оцінки інтенсивності ЕМП в цих випадках все ще залишається метод вимірювання.

Нормування ЕМП радіочастотного діапазону на робочих місцях (діапазон частот $1 \text{ кГц} < f < 300 \text{ ГГц}$)

Згідно існуючих норм гранично допустимий рівень (ГДР) ЕМП у діапазоні частот 1 кГц - 300 МГц визначається гранично допустимими значеннями напруженості електричної та магнітної складових, тобто електричного та магнітного полів, і це значення залежить від часу дії цього фактора на організм людини протягом робочого дня та гранично допустимого енергетичного навантаження і визначається за формулами:

$$E_{гд} = (E_{Нгд} / T)^{1/2}, \quad H_{гд} = (H_{Нгд} / T)^{1/2} \quad (18)$$

де: $E_{гд}$ (В/м) і $H_{гд}$ (А/м) – гранично допустимі значення напруженості електричного і магнітного полів;

T (год) - час впливу ЕМП;

$E_{Нгд}$ ((В/м)²·год) і $H_{Нгд}$ ((А/м)²·год) – гранично допустиме енергетичне навантаження протягом робочого дня відповідно для електричної та магнітної складових ЕМП.

Максимально гранично допустимі значення $E_{гд \text{ мах}}$, $H_{гд \text{ мах}}$ та гранично допустимі значення $E_{Нгд}$, $H_{Нгд}$ наведені нижче.

Максимально гранично допустимі значення $E_{гд \text{ мах}}$, $H_{гд \text{ мах}}$ та гранично допустимі значення $E_{Нгд}$, $H_{Нгд}$ для ЕМП радіочастотного діапазону

Параметри і одиниці виміру	Діапазон частот				
	1-10 кГц	10-60 кГц	0,06-3 МГц	3-30 МГц	30 - 300 МГц
$E_{гд \text{ мах}}$, В/м	1000	700	500	300	80
$E_{Нгд}$, (В/м) ² ·год	120000	40000	20000	7000	800
$H_{гд \text{ мах}}$, А/м	75	57	50	-	3,0*
$E_{Нгд}$, (А/м) ² ·год	675	390	200	-	0,72*

* Примітка: гранично допустимий рівень енергетичного навантаження магнітного поля поширюється на діапазон частот 30-50 МГц.

Згідно існуючих норм гранично допустимий рівень ЕМП радіочастотного діапазону на частотах 300 МГц - 300 ГГц визначається гранично допустимим значенням густини потоку енергії ЕМП і це значення залежить від часу дії цього фактора на організм людини протягом робочого дня

та гранично допустимого енергетичного навантаження і визначається за формулою:

$$ГПЕ_{гд} = K \cdot E_{НГПЕгд} / T, \quad (19)$$

де: $ГПЕ_{гд}$ (Вт/м², мВт/см², мкВт/см²) - гранично допустима величина густини потоку енергії;

$E_{НГПЕгд}$ - гранично допустима величина енергетичного навантаження, яка згідно норм складає 2 Вт · год/м² (200 мкВт · год/см²);

K - коефіцієнт послаблення біологічної ефективності, який дорівнює:

1 - для усіх випадків впливу, крім опромінь від обертових і скануючих антен;

10 - для випадків опромінення від обертових і скануючих антен з частотою не більш 1 Гц і шпаруватістю не менш 50;

T - час перебування в зоні опромінення за робочу зміну, год.

В усіх випадках максимальне значення $ГПЕ_{гд}$ не повинне перевищувати 10 Вт/м² (1 мВт/см²).

Завдання № 1

Визначити в якій зоні випромінювання джерела ЕМВ знаходиться робоче місце (ближня /Б/, дальня /Д/ або проміжна зона Френеля /П/) і заповнити таблицю 1.

Вихідні дані:

- тип джерела ЕМВ: *лінійні ізотропні випромінювачі (ІВ)*;
- відстань від джерела ЕМВ до робочого місця: *r*. (див. 1 стов. табл.1);
- частота ЕМВ: *f_{ЕМВ}* (див. 1 строку табл.1).

Таблиця 1. Лінійні ізотропні випромінювачі (ІВ)

<i>r</i>	<i>f_{ЕМВ}</i>						
	<i>100</i> <i>кГц</i>	<i>1</i> <i>МГц</i>	<i>27</i> <i>МГц</i>	<i>100</i> <i>МГц</i>	<i>800</i> <i>МГц</i>	<i>1,6</i> <i>ГГц</i>	<i>3</i> <i>ГГц</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>
<i>0,5 м</i>							
<i>1 м</i>							
<i>1,5 м</i>							
<i>2 м</i>							
<i>2,5 м</i>							

<i>Продовження таблиці 1</i>							
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>
<i>3 м</i>							
<i>5 м</i>							
<i>10 м</i>							
<i>15 м</i>							
<i>25 м</i>							

*Примітка: заповнити графи таблиці наступним чином: ближня зона /Б/, дальня зона /Д/ і проміжна зона Френеля /П/ (при розрахунках використовувати формули (1) – (3)).

Завдання № 2

Визначити в якій зоні випромінювання джерела ЕМВ знаходиться робоче місце (ближня /Б/, дальня /Д/ або проміжна зона Френеля /П/) і заповнити таблицю 2).

Вихідні дані:

- тип джерела ЕМВ: *Параболічні круглі спрямовані випромінюючі антени (ПКСВА)*

- максимальний розмір (діаметр) розкриву антени: *D* (див. 1 стов. табл.2);

- відстань від джерела ЕМВ до робочого місця: *r*. (див. 1 стов. табл.2);

- частота ЕМВ: *f_{ЕМВ}* (див. 1 строку табл.2).

Таблиця 2. Параболічні круглі спрямовані випромінюючі антени (ПКСВА)

<i>D</i> <i>r</i>	<i>f_{ЕМВ}</i>					
	<i>240 МГц</i>	<i>800 МГц</i>	<i>1600 МГц</i>	<i>2,4 ГГц</i>	<i>12 ГГц</i>	<i>26 ГГц</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>
<i>D = 0,2 м</i> <i>r = 0,5 м</i>						
<i>D = 0,3 м</i> <i>r = 1 м</i>						
<i>D = 0,5 м</i> <i>r = 1,5 м</i>						
<i>D = 0,7 м</i> <i>r = 2 м</i>						
<i>D = 1,0 м</i> <i>r = 3 м</i>						

<i>Продовження таблиці 2</i>						
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>
<i>D = 1,5 м</i> <i>r = 4 м</i>						
<i>D = 2 м</i> <i>r = 5 м</i>						
<i>D = 2,5 м</i> <i>L_{p,m} = 10 м</i>						
<i>D = 3 м</i> <i>r = 25 м</i>						
<i>D = 4 м</i> <i>r = 50 м</i>						

*Примітка: заповнити графи таблиці наступним чином: ближня зона /Б/, дальня зона /Д/ і проміжна зона Френеля /П/ (при розрахунках використовувати формули (4)).

Завдання № 3

Визначити в якій зоні випромінювання джерела ЕМВ знаходиться робоче місце (ближня /Б/, дальня /Д/ або проміжна зона Френеля /П/) і заповнити таблицю 3.

Вихідні дані:

- тип джерела ЕМВ: *спрямовані випромінюючі антени (СВА);*
- максимальні розміри розкриву антени: *L₁ і L₂* (див. 1 стов. табл.3);
- відстань від джерела ЕМВ до робочого місця: *r*. (див. 1 стов. табл.3);
- частота ЕМВ: *f_{ЕМВ}* (див. 1 строку табл.3).

Таблиця 3. Спрямовані випромінюючі антени (СВА)

<i>L₁</i> <i>L₂</i> <i>r</i>	<i>f_{ЕМВ}</i>					
	<i>240 МГц</i>	<i>900 МГц</i>	<i>1,8 ГГц</i>	<i>2,7 ГГц</i>	<i>12 ГГц</i>	<i>26 ГГц</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>
<i>L₁ = 0,2 м</i> <i>L₂ = 0,35 м</i> <i>r = 0,5 м</i>						
<i>L₁ = 0,3 м</i> <i>L₂ = 0,55 м</i> <i>r = 1 м</i>						
<i>L₁ = 0,5 м</i> <i>L₂ = 1 м</i> <i>r = 1,5 м</i>						
<i>L₁ = 0,7 м</i> <i>L₂ = 1,2 м</i> <i>r = 2 м</i>						

Продовження таблиці 3						
1	2	3	4	5	6	7
$L_1=1,0 \text{ м}$ $L_2=1,8 \text{ м}$ $r=3 \text{ м}$						
$L_1=1,5 \text{ м}$ $L_2=2,8 \text{ м}$ $r=2 \text{ м}$						
$L_1=2 \text{ м}$ $L_2=3,6 \text{ м}$ $r=5 \text{ м}$						
$L_1=2,5 \text{ м}$ $L_2=4,7 \text{ м}$ $r=10 \text{ м}$						
$L_1=3 \text{ м}$ $L_2=5,6 \text{ м}$ $r=25 \text{ м}$						
$L_1=4 \text{ м}$ $L_2=7,7 \text{ м}$ $r=50 \text{ м}$						

*Примітка: заповнити графи таблиці наступним чином: ближня зона /Б/, дальня зона /Д/ і проміжна зона Френеля /П/ (при розрахунках використовувати формули (5)).

Завдання № 4

З урахуванням попередніх, приведених у табл.1 результатів, визначити інтенсивність ЕМП на робочому місці /напруженість електричної (Е, В/м) та магнітної (Н, А/м) складових ЕМП для частот $f < 300 \text{ МГц}$ та густину потоку енергії (ГПЕ, Вт/м²) ЕМП для частот $f > 300 \text{ МГц}$ /.

Вихідні дані:

- тип джерела ЕМВ: лінійні ізотропні випромінювачі (ІВ);
- відстань від джерела ЕМВ до робочого місця: r , м (див. табл.4);
- частота ЕМВ: f_{EMV} (кГц; МГц; ГГц) (див. табл.4);
- довжина провідника (антени) l , м (див. табл.4);
- сила струму в провіднику (антені) I , А (див. табл.4);
- потужність випромінювання P , Вт (див. табл.4);
- коефіцієнт підсилення для ізотропного випромінювача $G=1$;
- відносна діелектрична проникність середовища для повітря $\epsilon_R = 1$;
- діелектрична проникність вакууму $\epsilon_0 = 1/(36 \cdot \pi) \cdot 10^{-9} \text{ Ф/м}$.

Таблиця 4. Лінійні ізотропні випромінювачі (ІВ)

r	f_{EMV} (кГц; МГц; ГГц) / l (м) / I (А) / P (Вт)						
	$f=100 \text{ кГц}$ $l=10 \text{ м}$ $I=0,45 \text{ А}$ $P=10 \text{ Вт}$	$f=1 \text{ МГц}$ $l=5 \text{ м}$ $I=0,32 \text{ А}$ $P=5 \text{ Вт}$	$f=27 \text{ МГц}$ $l=2,75 \text{ м}$ $I=0,24 \text{ А}$ $P=3 \text{ Вт}$	$f=100 \text{ МГц}$ $l=0,75 \text{ м}$ $I=0,2 \text{ А}$ $P=2 \text{ Вт}$	$f=800 \text{ МГц}$ $l=0,09 \text{ м}$ $I=0,17 \text{ А}$ $P=1,5 \text{ Вт}$	$f=1,6 \text{ ГГц}$ $l=0,045 \text{ м}$ $I=0,14 \text{ А}$ $P=1 \text{ Вт}$	$f=3 \text{ ГГц}$ $l=0,025 \text{ м}$ $I=0,1 \text{ А}$ $P=0,5 \text{ Вт}$
1	2	3	4	5	6	6	7

*Примітка:

1. При розрахунках E , H та GPE використовувати формули (6) – (9) та формулу (12).
2. При розрахунках $E_{гд}$, $H_{гд}$ та $GPE_{гд}$ використовувати формули (18) та (19).

Завдання № 5

З урахуванням попередніх, приведених у табл.2 результатів, визначити інтенсивність ЕМП на робочому місці /напруженість електричної (E , В/м) та магнітної (H , А/м) складових ЕМП для частот $f < 300$ МГц та густину потоку енергії (GPE , Вт/м²) ЕМП для частот $f > 300$ МГц /.

Вихідні дані:

- тип джерела ЕМВ: *параболічні круглі спрямовані випромінюючі антени;*
- максимальний розмір (діаметр) розкриття антени: D , м (див. табл.5);
- відстань від джерела ЕМВ до робочого місця: r , м (див. табл.5);
- частота ЕМВ: f_{EMB} , МГц, ГГц (див. табл.5);
- потужність випромінювання P , Вт (див. табл.5);
- коефіцієнт підсилення антени G , дБ – визначається з урахуванням існуючої діаграми спрямованості антени (див. табл.5);

Таблиця 5. Параболічні круглі спрямовані випромінюючі антени (ПКСВА)

D r	f_{EMB} (МГц;ГГц) / G (дБ) / P (Вт)					
	$f=240$ МГц $P=50$ Вт	$f=800$ МГц $P=40$ Вт	$f=1,6$ ГГц $P=30$ Вт	$f=2,4$ ГГц $P=4$ Вт	$F=12$ ГГц $P=2$ Вт	$f=26$ ГГц $P=0,7$ Вт
1	2	3	4	5	6	7
$D = 0,2$ м $r = 0,5$ м	$G = 2$ дБ $E=$ $H=$ $E_{гд}=$ $H_{гд}=$ $CH \rightarrow$	$G = 3$ дБ $GPE=$ $GPE_{гд}=$ $CH \rightarrow$	$G = 4$ дБ $GPE=$ $GPE_{гд}=$ $CH \rightarrow$	$G = 5$ дБ $GPE=$ $GPE_{гд}=$ $CH \rightarrow$	$G = 6$ дБ $GPE=$ $GPE_{гд}=$ $CH \rightarrow$	$G = 7$ дБ $GPE=$ $GPE_{гд}=$ $CH \rightarrow$
$D = 0,3$ м $r = 1$ м	$G = 3$ дБ $E=$ $H=$ $E_{гд}=$ $H_{гд}=$ $CH \rightarrow$	$G = 4$ дБ $GPE=$ $GPE_{гд}=$ $CH \rightarrow$	$G = 5$ дБ $GPE=$ $GPE_{гд}=$ $CH \rightarrow$	$G = 6$ дБ $GPE=$ $GPE_{гд}=$ $CH \rightarrow$	$G = 7$ дБ $GPE=$ $GPE_{гд}=$ $CH \rightarrow$	$G = 8$ дБ $GPE=$ $GPE_{гд}=$ $CH \rightarrow$
$D = 0,5$ м $r = 1,5$ м	$G = 4$ дБ $E=$ $H=$ $E_{гд}=$ $H_{гд}=$ $CH \rightarrow$	$G = 5$ дБ $GPE=$ $GPE_{гд}=$ $CH \rightarrow$	$G = 6$ дБ $GPE=$ $GPE_{гд}=$ $CH \rightarrow$	$G = 7$ дБ $GPE=$ $GPE_{гд}=$ $CH \rightarrow$	$G = 8$ дБ $GPE=$ $GPE_{гд}=$ $CH \rightarrow$	$G = 9$ дБ $GPE=$ $GPE_{гд}=$ $CH \rightarrow$
$D = 0,7$ м $r = 2$ м	$G = 6$ дБ $E=$ $H=$ $E_{гд}=$ $H_{гд}=$ $CH \rightarrow$	$G = 7$ дБ $GPE=$ $GPE_{гд}=$ $CH \rightarrow$	$G = 8$ дБ $GPE=$ $GPE_{гд}=$ $CH \rightarrow$	$G = 9$ дБ $GPE=$ $GPE_{гд}=$ $CH \rightarrow$	$G = 10$ дБ $GPE=$ $GPE_{гд}=$ $CH \rightarrow$	$G = 11$ дБ $GPE=$ $GPE_{гд}=$ $CH \rightarrow$

<i>Продовження таблиці 5</i>						
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>
<i>D = 1,0 м r = 3 м</i>	<i>G = 8 дБ E= H= E_{Гд}= H_{Гд}= CH→</i>	<i>G = 9 дБ ГПЕ= ГПЕ_{Гд}= CH→</i>	<i>G = 10 дБ ГПЕ= ГПЕ_{Гд}= CH→</i>	<i>G = 11 дБ ГПЕ= ГПЕ_{Гд}= CH→</i>	<i>G = 12 дБ ГПЕ= ГПЕ_{Гд}= CH→</i>	<i>G = 13 дБ ГПЕ= ГПЕ_{Гд}= CH→</i>
<i>D = 1,5 м r = 4 м</i>	<i>G = 10 дБ E= H= E_{Гд}= H_{Гд}= CH→</i>	<i>G = 11 дБ ГПЕ= ГПЕ_{Гд}= CH→</i>	<i>G = 12 дБ ГПЕ= ГПЕ_{Гд}= CH→</i>	<i>G = 13 дБ ГПЕ= ГПЕ_{Гд}= CH→</i>	<i>G = 14 дБ ГПЕ= ГПЕ_{Гд}= CH→</i>	<i>G = 15 дБ ГПЕ= ГПЕ_{Гд}= CH→</i>
<i>D = 2 м r = 5 м</i>	<i>G = 12 дБ E= H= E_{Гд}= H_{Гд}= CH→</i>	<i>G = 12 дБ ГПЕ= ГПЕ_{Гд}= CH→</i>	<i>G = 13 дБ ГПЕ= ГПЕ_{Гд}= CH→</i>	<i>G = 14 дБ ГПЕ= ГПЕ_{Гд}= CH→</i>	<i>G = 15 дБ ГПЕ= ГПЕ_{Гд}= CH→</i>	<i>G = 16 дБ ГПЕ= ГПЕ_{Гд}= CH→</i>
<i>D = 2,5 м L_{р.м} = 10 м</i>	<i>G = 14 дБ E= H= E_{Гд}= H_{Гд}= CH→</i>	<i>G = 15 дБ ГПЕ= ГПЕ_{Гд}= CH→</i>	<i>G = 16 дБ ГПЕ= ГПЕ_{Гд}= CH→</i>	<i>G = 15 дБ ГПЕ= ГПЕ_{Гд}= CH→</i>	<i>G = 16 дБ ГПЕ= ГПЕ_{Гд}= CH→</i>	<i>G = 17 дБ ГПЕ= ГПЕ_{Гд}= CH→</i>
<i>D = 3 м r = 25 м</i>	<i>G = 16 дБ E= H= E_{Гд}= H_{Гд}= CH→</i>	<i>G = 17 дБ ГПЕ= ГПЕ_{Гд}= CH→</i>	<i>G = 18 дБ ГПЕ= ГПЕ_{Гд}= CH→</i>	<i>G = 19 дБ ГПЕ= ГПЕ_{Гд}= CH→</i>	<i>G = 20 дБ ГПЕ= ГПЕ_{Гд}= CH→</i>	<i>G = 21 дБ ГПЕ= ГПЕ_{Гд}= CH→</i>
<i>D = 4 м r = 50 м</i>	<i>G = 18 дБ E= H= E_{Гд}= H_{Гд}= CH→</i>	<i>G = 19 дБ ГПЕ= ГПЕ_{Гд}= CH→</i>	<i>G = 20 дБ ГПЕ= ГПЕ_{Гд}= CH→</i>	<i>G = 21 дБ ГПЕ= ГПЕ_{Гд}= CH→</i>	<i>G = 22 дБ ГПЕ= ГПЕ_{Гд}= CH→</i>	<i>G = 23 дБ ГПЕ= ГПЕ_{Гд}= CH→</i>

*Примітка:

1. При розрахунках **E**, **H** та **ГПЕ** використовувати формули (8) – (12).
2. При розрахунках **E_{Гд}**, **H_{Гд}** та **ГПЕ_{Гд}** використовувати формули (18) та (19).

Завдання № 6

З урахуванням попередніх, приведених у табл.3 результатів, визначити інтенсивність ЕМП на робочому місці /напруженість електричної (E, В/м) та магнітної (H, А/м) складових ЕМП для частот $f < 300$ МГц та густину потоку енергії (ГПЕ, Вт/м²) ЕМП для частот $f > 300$ МГц /.

Вихідні дані:

- тип джерела ЕМВ: *спрямовані випромінюючі антени (СВА);*

- максимальні розміри розкриття антени: L_1 і L_2 (див. табл.6);
- відстань від джерела ЕМВ до робочого місця: r , м (див. табл.6);
- частота ЕМВ: f_{EMV} , МГц, ГГц (див. табл.6);
- потужність випромінювання P , Вт (див. табл.6);
- коефіцієнт підсилення антени G , дБ – визначається з урахуванням існуючої діаграми спрямованості антени (див. табл.6);

Таблиця 6. Спрямовані випромінюючі антени (СВА)

L_1 L_2 r	f_{EMV} (МГц;ГГц) / G (дБ) / P (Вт)					
	$f=240$ МГц $P=50$ Вт	$f=900$ МГц $P=40$ Вт	$f=1,8$ ГГц $P=30$ Вт	$f=2,7$ ГГц $P=4$ Вт	$f=12$ ГГц $P=2$ Вт	$f=26$ ГГц $P=0,7$ Вт
1	2	3	4	5	6	7
$L_1=0,2$ м $L_2=0,35$ м $r=0,5$ м	$G=3$ дБ $E=$ $H=$ $E_{Гд}=$ $H_{Гд}=$ $CH\rightarrow$	$G=4$ дБ $ГПЕ=$	$G=5$ дБ $ГПЕ=$	$G=6$ дБ $ГПЕ=$	$G=7$ дБ $ГПЕ=$	$G=8$ дБ $ГПЕ=$
$L_1=0,3$ м $L_2=0,55$ м $r=1$ м	$G=3$ дБ $E=$ $H=$ $E_{Гд}=$ $H_{Гд}=$ $CH\rightarrow$	$G=4$ дБ $ГПЕ=$	$G=5$ дБ $ГПЕ=$	$G=6$ дБ $ГПЕ=$	$G=7$ дБ $ГПЕ=$	$G=8$ дБ $ГПЕ=$
$L_1=0,5$ м $L_2=1$ м $r=1,5$ м	$G=4$ дБ $E=$ $H=$ $E_{Гд}=$ $H_{Гд}=$ $CH\rightarrow$	$G=5$ дБ $ГПЕ=$	$G=6$ дБ $ГПЕ=$	$G=7$ дБ $ГПЕ=$	$G=8$ дБ $ГПЕ=$	$G=9$ дБ $ГПЕ=$
$L_1=0,7$ м $L_2=1,2$ м $r=2$ м	$G=6$ дБ $E=$ $H=$ $E_{Гд}=$ $H_{Гд}=$ $CH\rightarrow$	$G=7$ дБ $ГПЕ=$	$G=8$ дБ $ГПЕ=$	$G=9$ дБ $ГПЕ=$	$G=10$ дБ $ГПЕ=$	$G=11$ дБ $ГПЕ=$
$L_1=1,0$ м $L_2=1,8$ м $r=3$ м	$G=8$ дБ $E=$ $H=$ $E_{Гд}=$ $H_{Гд}=$ $CH\rightarrow$	$G=9$ дБ $ГПЕ=$	$G=10$ дБ $ГПЕ=$	$G=11$ дБ $ГПЕ=$	$G=12$ дБ $ГПЕ=$	$G=13$ дБ $ГПЕ=$
$L_1=1,5$ м $L_2=2,8$ м $r=2$ м	$G=10$ дБ $E=$ $H=$ $E_{Гд}=$ $H_{Гд}=$ $CH\rightarrow$	$G=11$ дБ $ГПЕ=$	$G=12$ дБ $ГПЕ=$	$G=13$ дБ $ГПЕ=$	$G=14$ дБ $ГПЕ=$	$G=15$ дБ $ГПЕ=$

<i>Продовження таблиці 6</i>						
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>
<i>L₁=2 м L₂=3,6 м r = 5 м</i>	<i>G = 12 дБ E= H= E_{ГД}= H_{ГД}= СН→</i>	<i>G = 12 дБ ГПЕ= ГПЕ_{ГД}= СН→</i>	<i>G = 13 дБ ГПЕ= ГПЕ_{ГД}= СН→</i>	<i>G = 14 дБ ГПЕ= ГПЕ_{ГД}= СН→</i>	<i>G = 15 дБ ГПЕ= ГПЕ_{ГД}= СН→</i>	<i>G = 16 дБ ГПЕ= ГПЕ_{ГД}= СН→</i>
<i>L₁=2,5 м L₂=4,7 м r = 10 м</i>	<i>G = 14 дБ E= H= E_{ГД}= H_{ГД}= СН→</i>	<i>G = 15 дБ ГПЕ= ГПЕ_{ГД}= СН→</i>	<i>G = 16 дБ ГПЕ= ГПЕ_{ГД}= СН→</i>	<i>G = 15 дБ ГПЕ= ГПЕ_{ГД}= СН→</i>	<i>G = 16 дБ ГПЕ= ГПЕ_{ГД}= СН→</i>	<i>G = 17 дБ ГПЕ= ГПЕ_{ГД}= СН→</i>
<i>L₁=3 м L₂=5,6 м r = 25 м</i>	<i>G = 16 дБ E= H= E_{ГД}= H_{ГД}= СН→</i>	<i>G = 17 дБ ГПЕ= ГПЕ_{ГД}= СН→</i>	<i>G = 18 дБ ГПЕ= ГПЕ_{ГД}= СН→</i>	<i>G = 19 дБ ГПЕ= ГПЕ_{ГД}= СН→</i>	<i>G = 20 дБ ГПЕ= ГПЕ_{ГД}= СН→</i>	<i>G = 21 дБ ГПЕ= ГПЕ_{ГД}= СН→</i>

*Примітка:

1. При розрахунках **E**, **H** та **ГПЕ** використовувати формули (8) – (12).
2. При розрахунках **E_{ГД}**, **H_{ГД}** та **ГПЕ_{ГД}** використовувати формули (18) та (19).

Додаткові вихідні дані для виконання завдань №7 – №9:

1. Час роботи з джерелами ЕМВ на робочих місцях: **T**.
2. При визначені відповідності або невідповідності розрахованих рівнів інтенсивності ЕМП на робочих місцях існуючим санітарним нормам (СН) використовувати формули (18) та (19) для розрахунку **E_{ГД}**, **H_{ГД}** та **ГПЕ_{ГД}**.
3. Позначити літерою **B** відповідність санітарним нормам (СН→ **B**) та літерою **H** не відповідність санітарним нормам (СН→ **H**) рівнів інтенсивності ЕМП на робочих місцях.

Завдання № 7

Визначити відповідність розрахованих згідно із завданням №4 рівнів інтенсивності ЕМП на робочих місцях існуючим санітарним нормам (див. табл. 4), якщо безперервний час роботи з джерелами ЕМВ: **T= 2 год.**

Завдання № 8

Визначити відповідність розрахованих згідно із завданням №5 рівнів інтенсивності ЕМП на робочих місцях існуючим санітарним нормам (див. табл. 5), якщо безперервний час роботи з джерелами ЕМВ: **T= 4 год.**

Завдання № 9

Визначити відповідність розрахованих згідно із завданням №6 рівнів інтенсивності ЕМП на робочих місцях існуючим санітарним нормам (див. табл. 6), якщо безперервний час роботи з джерелами ЕМВ: **T= 8 год.**

Додаткові вихідні дані для виконання завдань №10 – №18:

Для спрощення процесу розрахунку розробити за допомогою табличного процесору Microsoft Excel відповідні електроні таблиці.

Завдання № 10

Розробити електроні таблиці у форматі Excel для розрахунку меж зон випромінювання джерел ЕМВ (ближня, проміжна /Френеля/, дальня) за формулами (1) – (5).

Завдання № 11

Розробити електроні таблиці у форматі Excel для розрахунку інтенсивності ЕМП у частотному діапазоні $1 \text{ кГц} < f < 300 \text{ МГц}$ за формулами (6) – (9).

Завдання № 12

Розробити електроні таблиці у форматі Excel для розрахунку інтенсивності ЕМП у частотному діапазоні $300 \text{ МГц} < f < 300 \text{ ГГц}$ за формулами (10) – (12).

Завдання № 13

Розробити електроні таблиці у форматі Excel для розрахунку інтенсивності ЕМП на робочих місцях згідно із завданням №1.

Завдання № 14

Розробити електроні таблиці у форматі Excel для розрахунку інтенсивності ЕМП на робочих місцях згідно із завданням №2.

Завдання № 15

Розробити електроні таблиці у форматі Excel для розрахунку інтенсивності ЕМП на робочих місцях згідно із завданням №3.

Завдання № 16

Розробити електроні таблиці у форматі Excel для розрахунку інтенсивності ЕМП на робочих місцях згідно із завданням №4.

Завдання № 17

Розробити електроні таблиці у форматі Excel для розрахунку інтенсивності ЕМП на робочих місцях згідно із завданням №5.

Завдання № 18

Розробити електроні таблиці у форматі Excel для розрахунку інтенсивності ЕМП на робочих місцях згідно із завданням №6.

Список літератури

1. Ткачук К. Н., Зацарний В. В., Каштанов С.Ф. та ін. Охорона праці та промислова безпека: навч. посіб. – К.: Лібра, 2010. – 559 с.
2. ДСНіП № 239-96. «Державні санітарні норми і правила захисту населення від впливу електромагнітних випромінювань».
3. ДСНіП № 476-2002. «Державні санітарні норми і правила під час роботи з джерелами електромагнітних полів».
рабочих местах».
4. ДСанПін 3.3.6.096-2002. «Державні санітарні норми і правила при роботі з джерелами електромагнітних полів».
5. ГОСТ 12.1.006-84. «Электромагнитные поля радиочастот. Допустимые уровни на рабочих местах и требования к проведению контроля».